

LLIBRES El teatre de Josep Maria de Sagarra, un plaent espectacle de pirotècnia verbal

ENTREVISTA “Els arquitecters anònims fan més mal que els estrells”, diuen Ricardo Flores i Eva Prats

Quadern

Nº 1.669
DIJOUS
23 DE FEBRER
DEL 2017

elpais.cat

Una Barcelona de ‘fades’

L'antropòleg i cronista de Barcelona Xavier Theros debuta com a novel·lista amb ‘La fada negra’, flamant premi Pla, on retrata una ciutat del tot desconeguda, la de la revolta de la Jamància de 1843. Uns espais que ‘Quadern’ visita amb l'autor, on també en posa de lligats a la seva memòria personal.

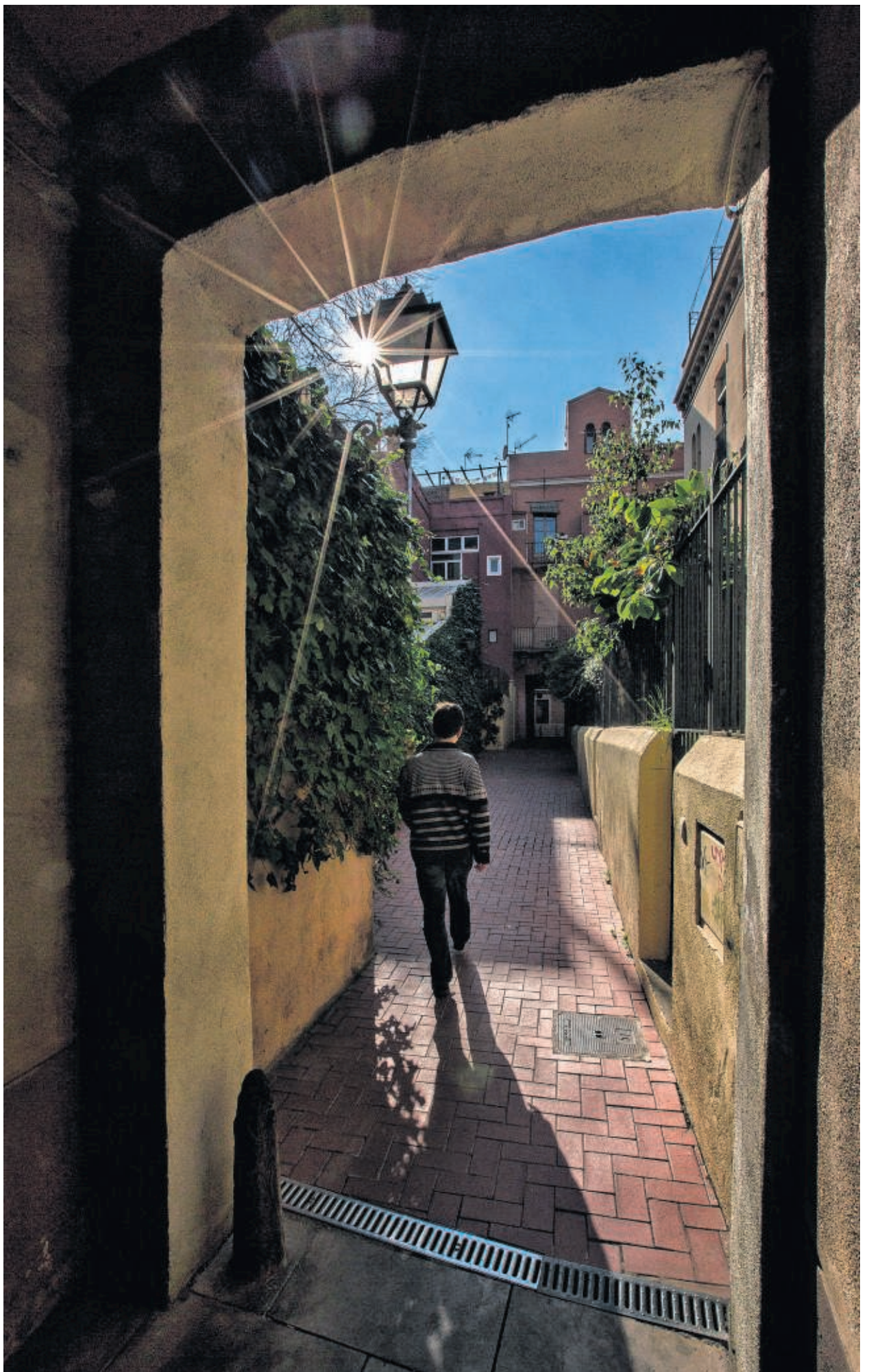
Carles Geli

Els típics ben vestits anaven a la taverna de Can Xinagues, al carrer dels Canvis Nous, on servien encara calenta la sang de bou acabada de treure; sense diners, calia fer cua amb un gibrell, a trenc d'alba, a l'Escorxador Municipal del carrer de la Marquesa, darrere el baluard del Migdia: un matador sortia amb un cossi de sang i en repartia. Així la gent creia, el 1843, que es curava l'anèmia en una Barcelona encara emmurallada on, especialment als edificis a l'entorn del mercat de Santa Caterina, proliferaven “acadèmies del crim”, pisos particulars on un veterà malfactor ensenyava una desena de joves a robar bosses i muntar petites estafes. L'acord semblava just: llit, tres menjades i protecció a canvi de treballar a percentatge per al mestre...

Semblen arguments de novel·la gòtica o la versió catalana d'*Oliver Twist*, però els dos casos són reals... o hi ha fonaments per pensar-ho així. “Hi ha anuncis d'això de la sang a la premsa i el tema dels nens també hi surt, i és lògic: la Primera Guerra Carlina ha deixat moltes vídues i orfes i aquests, o són esclavitzats a les fàbriques, o sobreviuen amb la delinqüència”, apunta Xavier Theros (Barcelona, 1963), que utilitza els dos fets per ambientar la seva primera novel·la, *La fada negra* (Destino), premi Josep Pla, frapant retrat d'un episodi ben poc conegut en la història de la ciutat, la revolta de la Jamància, brut i convuls escenari que encobreix uns macabres assassinats d'infants i les angúnies per esbrinar-ho d'un debutant capità de policia, armat amb una Lafougere, “una pistola de dos canons, petita, de retrocàrrega, molt popular a l'època; me'n vaig trobar una tota rovellada en una vella caixa d'eines dels meus sogres i vaig decidir posar-li al Llampades”, confessa l'autor.

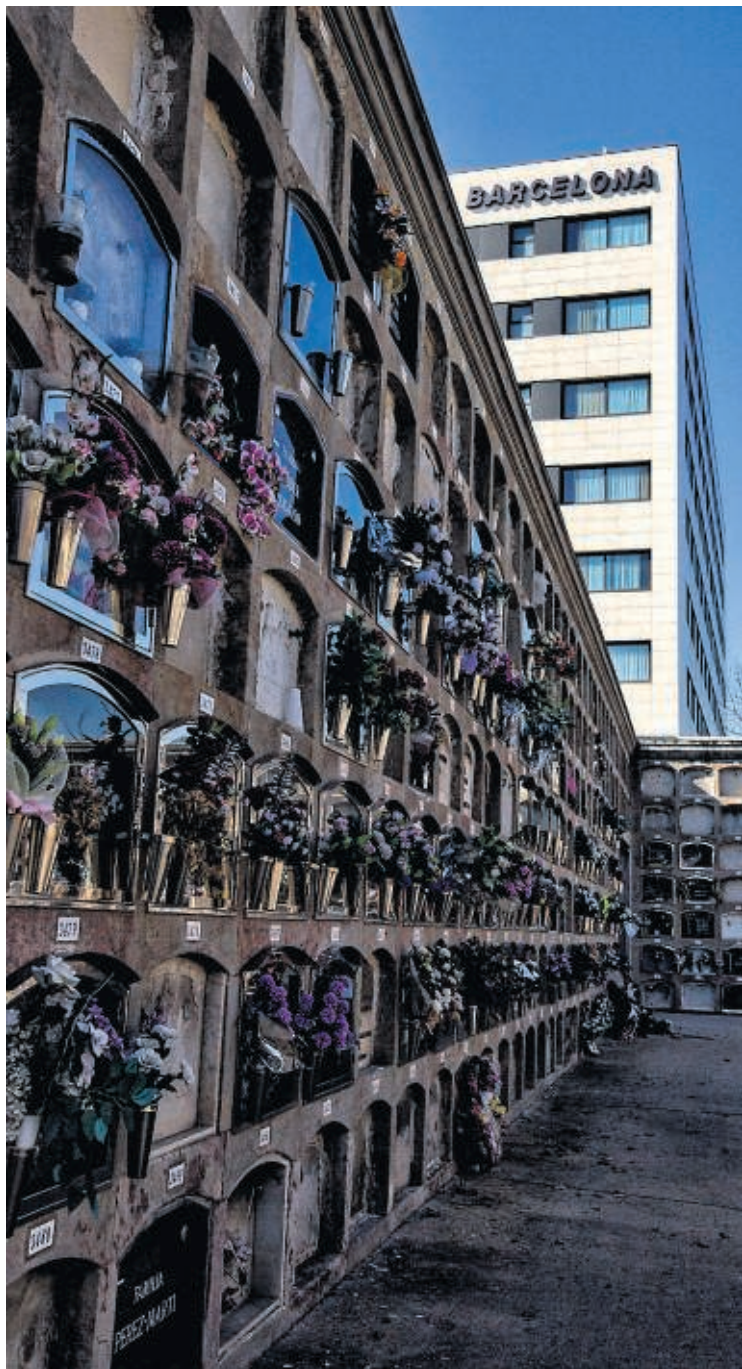
Els coneixements d'Antropologia i de Barcelona de qui és avui un dels seus millors cronistes (com demostra en aquest diari) permeten passejar amb ell per la ciutat i descobrir alguns dels escenaris que marquen la novel·la, espais en molts casos barrejats amb els que més estima.

PASSA A LA PÀGINA 2

Passatge de Mallofré, a Sarrià, una Barcelona sorprenent per inèdita i un dels racons predilectes de Xavier Theros. / C. RIBAS

REPORTATGE

1. Passatge de Mallofré (entre Major de Sarrià i Clos de Sant Francesc)

L'autor de *Barcelona a cau d'orella* se sorprèn que quedin racons així a la ciutat; gairebé li sap greu donar-ho a conèixer. Ni trànsit, ni turisme; hi passa poquíssima gent; silenci. "És l'epítom del poc conegut que és encara Barcelona", diu d'un passatge estret entre finques, "com aquells passadissos naturals per anar a l'hort", una relíquia que compara amb els passatges Permanyer o Méndez Vigo, "que són a l'origen de l'Eixample. I saber que tot ell hauria pogut tenir aquest aspecte, però l'especulació no ho va permetre, com no va deixar que l'avinguda del Paral·lel fos tota porxada!".

Ombres d'especulació també deixa anar Theros a la novel·la sobre l'episodi de l'enderrocament de les muralles que es va fer en plena Jamància: un dels interessos ocults d'un grapat d'empresaris és adquirir els terrenys que en quedaran lliures: "Les muralles no es van acabar tirant; trigarien uns anys, però es va arribar a anunciar la subhasta dels terrenys; coneixent la burgesia d'aquesta ciutat, m'hi jugo una mà que l'especulació estava en marxa", diu Theros. En una ciutat amb racons com el de Mallofré, tot és factible, abans i ara, com passa a *La fada negra*.

2. Plaça Raspall (Gràcia)

No hi ha constància que morissin infants en sèrie ni de pràctiques vampíriques a la Barcelona de 1840. "Però els dos volums d'*Històries i llegendes de Barcelona*, de Joan Amades, van plens de referències sobre gent que explica casos de desaparició de nanos; d'altra banda, mentre s'inaugura el tren de Mataró, a la Barceloneta hi ha una manifestació de mares per denunciar que els roben els nens, i impera la creença que d'ells es pot extreure un greix millor per a la maquinària; és també l'època de la llegenda de l'home del sac i de la notícia que a París es troben en una fàbrica 40 nanos esclavitzats que

havien estat segrestats... a Espanya. Són fets amb substrat real als quals s'afegeixen les llegendes... He fet una novel·la, però he procurat que tot sigui versemblant", matisa Theros.

Ho explica des de la plaça Raspall de Gràcia estant, a prop d'on va viure sis anys, un espai que li sembla "el paradigma de les històries populars que circulen sobre Barcelona, en molts casos inventades, sí, però que han ajudat a construir la ciutat, la seva literatura". Quina, aquí? "Es diu que hi ha un carall que emana certes energies, especialment per la Festa Major, sota el ja vell bar Resolis" (avui seu de l'Ateneu Independentista de la Vila de Gràcia). Només un carrer més amunt, el que avui és la plaça del Poble Romani, acollia la immensa fàbrica del Vapor Nou dels Puigmartí, de la qual tan sols queda l'alta xemeneia de totxana: va ser l'espai escollit pel general Prim per dirigir la campanya per aplacar la revolta. "Un dels fills Puigmartí era assistent militar del general, i és molt probable que per això li cedissin la fàbrica com a quarter general", apunta l'autor. "En qualsevol cas, hi havia l'altura i una molt bona vista fins a les muralles de la ciutat, cosa que permetia el bombardeig i l'intercanvi de foc artiller amb les bateries del capdamunt de la Rambla", com reflecteix a la novel·la.

3. Claustre del vell monestir de Jonqueres (carrer Llúria, Eixample)

Reduït per poder encabir-lo en l'interior de l'illa de l'Eixample per formar part de l'església de la Concepció, el claustre que s'hi veu va ser traslladat pedra a pedra de l'antic monestir de Jonqueres (que era entre la plaça Urquinaona, el carrer Jonqueres i la Via Laietana). El campanar tampoc és original: pertanyia a l'antiga església de Sant Miquel, al darrere de l'Ajuntament. "A Barcelona es tracta de no fiar-se del que veus: només van caldre dues persones, Adolf Florensa i Frederic Marés, per reconstruir falsament tot el Barri Gòtic", recorda Theros. Potser per aquesta justificada malfiança, per a *La fada negra* s'ha basat, a manca de llibres d'història sobre l'època, en una

dotzena de testimonis escrits i dietaris de primera mà que ha aconseguit... consultant Google Books: "Els tenen digitalitzats les universitats nord-americanes". A banda, el brutal buidat de dos dels grans diaris del moment: *El Constitucional* i el *Diario de Barcelona*. I tot plegat es nota tant en les descripcions de la roba com en la parla dels personatges, farcida de dites de l'època, com ara l'enigmàtica "Per voltar més tard de les onze, cal tenir nas de bronze". Fàcil d'explicar, es veu: "Barcelona no tindrà clavegueram fins cap allà 1890; fins llavors només hi havia unes regates a terra per on corrien les aigües brutes; a les cases, hi havia uns pous negres, que les ordenances de l'època van fixar que uns pouaires podien treure pel portalet de Santa Madrona, per dur com a fems a la Bordeta o a les hortes de Sant Bertran; això no es podia fer fins a les 11 de la nit. Cal imaginar la pudor que devia fer perquè aquella gent, avesada a tota mena de catipens, en traguessin la frase". Una ordenança de poc més tard, de 1847, intentarà netejar la cosa tot ubicant els fabricants d'espelmes i als adobaires fora del nucli urbà, o prohibir tenir ramats de bestiar a casa, o fer la matança d'animals al mig del carrer.

4. Plaça Castella (El Raval nord)

Gairebé cada carrer, tot baixant cap a Ciutat Vella, dona peu a Theros per fer història de la ciutat: el d'Estruch (un altre dels seus favorits, que surt de Fontanella), per explicar una ciutat forçada amant de l'esoterisme i les supersticions ("Aquí es venia la pedra escurçonera, que es creia que es fabricava al cap d'aquells animals i que servia per guarir-te de les queixalades de serps o de gossos amb ràbia"), o el carrer Tallers, on el cronista clama per salvar i inventariar les plaques d'assegurances dels edificis ("no hi havia servei de bombers municipal i era vital, perquè en un incendi al teu immoble hi acudien els privats de les companyies; això va començar cap a 1835 i és evident que el 1843, amb els bombardejors, se'ls va girar feina: un terç dels edificis de la ciutat van

Quatre escenaris de Barcelona que Xavier Theros (a dalt, en una de les parets de les Drassanes) aprecia o fa sortir a la seva primera novel·la, *La fada negra*: la plaça Raspall a Gràcia (on la llegenda popular diu que hi ha un carall enterrat); el claustre del desaparegut monestir de Jonqueres, traslladat pedra a pedra i demostració que "a Barcelona no et pots creure el que veus", i el cementiri de Poblenou, "una altra manera d'explicar la història de la ciutat". / CARLES RIBAS

ENTREVISTA

“Els arquitectes anònims fan més mal que els estrella”

RICARDO FLORES I EVA PRATS van recollir la setmana passada el Premi Ciutat de Barcelona d'Arquitectura per la reforma de l'antiga cooperativa Pau i Justícia del Poblenou per acollir la nova Sala Beckett. Els flamants arquitectes repassen la seva feina, expliquen la seva particular mirada sobre la professió i reivindiquen el valor del dibuix i la maqueta per sobre dels ordinadors.

José Ángel Montañés

Ricardo Flores (Buenos Aires, 1965) i Eva Prats (Barcelona, 1965) van fundar el 1998 l'estudi d'arquitectes Flores & Prats, després de l'etapa universitària que va continuar en l'estudi d'Enric Miralles, del qual van aprendre a mirar l'arquitectura, la seva actitud davant el treball i la importància del dibuix, tal com ells mateixos reconeixen. Fa una setmana van recollir el Premi Ciutat de Barcelona d'Arquitectura per la remodelació de l'antiga cooperativa obrera Pau i Justícia del Poblenou, que acull la nova seu de la Sala Beckett. El seu projecte per reubicar aquesta entitat teatral en una de les cooperatives més longeves (va estar en funcionament fins als anys vuitanta) i actives del districte es va imposar a quatre més, dos dels quals tiraven l'edifici a terra i en construïen un de nova planta, ja que no estaven obligats a respectar-lo. “Tirarlo era acabar amb la memòria de molta gent”, asseguren. Malgrat que es va inaugurar al novembre i està gairebé a ple rendiment, segueixen lligats a aquest projecte. En unes setmanes s'inaugura el bar situat a l'antic economat, en què és més que visible la història d'aquest lloc, que va servir de punt de trobada de socis i veïns. “És el gran premi que et dona un edifici antic. No ens hauríem atrevit mai a plantejar un bar amb un sostre de cinc metres d'alçada com el que hi ha, que és tot un luxe”.

La nova Beckett pot sorprendre pel seu aspecte de ruïna en ús, un edifici que mostra, de forma més que evident, la història a les parets. “La ruïna és una oportunitat, però el repte més difícil és com actues sense treure la patina i els fantasmes que s'hi han anat acumulant. No volíem fossilitzar la ruïna, sí que fos útil, però sense imposar-se i que actués en equilibri amb el que és nou”. Durant una passejada per l'edifici fa la sensació que tot ha estat sempre com ho veiem ara. “Darrere del que es veu hi ha una observació i una reflexió molt gran. Vam estar tres mesos dibuixant. Sembla que no ha passat res i ha passat de tot. Això fa que el públic i els actors es trobin còmodes”.

El projecte de la Beckett el van guanyar el 2011 i es va inaugurar el 2016, deixant en el camí un terç del pressupost. “Vam perdre superfície, no vam poder fer els soterranis per a magatzem, ni créixer per acollir sales d'assaig ni habitatges per a residents. Sap greu, sobretot per a la Beckett i el seu projecte”, expliquen.

El seu edifici està enmig del 22@. “L'important és ser capaç d'instal·lar les noves tecnologies en edificis que sempre han estat aquí, no demolar-los. La innovació també és tornar a donar vida a aquest edifici i que formi part d'un grup pioner i experimental com és la Beckett”. L'oportunitat que els va brindar l'edifici contrasta amb altres oportunitats perdudes. “Quan començàvem vam veure com es tirava al Casc Antic de Barcelona i això ens va marcar. El patrimoni no només és l'edifici, sinó tot el que passa al seu voltant. El que més ens agrada és la continuïtat; els cooperativistes i els seus fills segueixen entrant a l'edifici i estan encantats que s'hagi mantingut l'atmosfera. Això és al que la ciutat ha d'aspirar”. En aquest sentit, el seu edifici també és una icona. “No. És més un manifest i un

posicionament. I sense ser pedants ni voler donar lliçons, estem dient com s'han de fer algunes coses”. Per sort, remarquen, ja no es parla tant de demolar. “La societat, el client i els arquitectes estan més preparats i conscienciats”.

Després del premi, asseguren viure un moment feliç, però aclareixen que “l'arquitectura està lluny dels ritmes de concursos i d'opcions que hi havia en començar, fa 19 anys”. Amb aquests concursos van poder fer habitatges públics com l'Edifici III de Terrassa; espais públics, com la plaça Pius XII de Sant Adrià de Besòs, o la nova Sala Beckett. “Hi ha molt poques opcions per a la quantitat de professionals bons que té aquesta ciutat. És una pena”, expliquen. “Abans senties que formaves part d'una estratègia global, encara que fossis d'un despatx menor. Ara, en no tenir recursos l'administració, no pot dirigir les estratègies i ho fan els promotors privats, de manera que les oportunitats són menors que quan vam començar”.

“L'important és ser capaç d'instal·lar les noves tecnologies en edificis antics, no demolar-los”

Malgrat l'eufòria del reconeixement, mantenen els peus a terra. “L'arquitecte ha de demostrar en cada projecte el que pot fer, sempre es parteix de zero. Encara que tinguis certa trajectòria, és igual de difícil aconseguir un projecte que per a un estudi que comença ara”. En el seu estudi treballen un total de deu persones. “Més no es pot controlar, i ens agrada supervisar i fer un seguiment de tot”.

Flores i Prats reivindiquen, per sobre de tot, la importància del dibuix. “És una forma de pensament, des de l'observació del lloc, el client, l'enginyer, la ciutat, tot entra en un dibuix, i això porta moltes hores, però també ens permet reflexionar”. Per això, al seu estudi, ple de maquetes, plànols, llibres, fotografies i, fins i tot, verges, no predominen els ordinadors i les sofisticades impressores. “Els ordinadors són una eina més, però nosaltres hem defensat sempre el poder pensar amb la mà. El cap i la mà tenen una relació molt forta; vas dibuixant el que penses, fas visible el que penses”. Són una *rara avis*. “Abans de la crisi, quan tot tenia un altre ritme i es feia molta porqueria, sentíem que sí, però ara s'entén més el que fem, és més comprensible el nostre ritme”. De fet, el 2014 van publicar un bell llibre que es diu així: *Pensat a mà*, en el qual recullen 20 dels seus projectes agrupats per afinitats.

Eva Prats i Ricardo Flores, els flamants guanyadors de l'últim Ciutat de Barcelona d'Arquitectura. / M. MINOCRI

Aquesta mateixa filosofia la porten a les aules, ja que imparteixen classes a l'ETSAB. “Fa uns anys semblava que el que et tocava era formar els estudiants per ser efectius en aquest món de velocitat. Però l'efectivitat l'aprenen al carrer, no a l'escola”.

Flores i Prats estan als antípodes de la imatge divina que envolta els arquitectes. “Ens encanta aprendre dels errors, arreglar el que no funciona. Els nostres clients saben que hi estem pendent”. De fet, la setmana passada van visitar l'Edifici III de Terrassa per coordinar la poda d'unes tipuanes “perquè estiguin presents en tot el pati comunitari i no perdin energia a sota”, expliquen. En aquest edifici d'habitatges socials es van emprar tan a fons en el programa tècnic com en el fet que els veïns creessin comunitat entre ells. “A l'estiu molts dels veïns es reuneixen per sopar i jugar al bingo”.

Quant a l'arquitectura icònica, defensen que aquests edificis, la majoria de vegades, són fruit de l'encàrrec d'un polític que vol alguna cosa diferent per a la seva ciutat. Però per a ells el problema no són els edificis icònics i els arquitectes estrella, sinó els que van amb poca cura amb l'arquitectura. “Hi ha més perill en els arquitectes anònims, sense autor, que destrossen la costa, els paisatges i el patrimoni i la ciutat, que no en quatre icònics que podem criticar més fàcilment. Però aquests arquitectes tenen molt d'ofici i són molt professionals”, asseguren amb fermesa.

Flores i Prats asseguren que s'emocionen amb els treballs “en els quals posa l'ànima” el modernista Josep Maria Jujol. Tots “molt vinculats al lloc on es construeixen”, i asseguren que no tenen una marca que els identifiqui: “Això ens porta a no poder repetir-nos, cosa que ens duria a cansar-nos i avorrir-nos. No havíem fet mai un teatre abans de la Beckett”.

La moratòria del pla d'hotels de Barcelona la veuen com una batalla entre David i Goliat. “Colau i el seu equip està intentant tenir temps per pensar les coses, però la pressió del món de l'hostaleria és molt fort i no li donen temps”. I defensen que “cal pensar una Barcelona per als barcelonins, no per als turistes”. Per a ells, asseguren, el turisme no és tant el problema en si com la globalització que sembla anar associada amb ell. “L'important és que el turisme convisqui amb la ciutat”, comenten. Són positius en el sentit que aquí no passarà com a la ciutat de Venècia, on els habitants tradicionals han acabat marxant fora dels canals. “Aquí la gent s'hi resisteix. Exemples com el de la Boqueria demostren que hi ha solució. Només cal un govern municipal com el d'ara que tingui temps i continuïtat. Colau perdrà algunes batalles, però guanyarà el final mentre pugui redirigir la tendència d'aquest turisme arrasador”, reblen.